

LATVIJAS KOMUNISTISKĀS PARTIJAS

CENTRĀLĀ KOMITEJA

PA-101.fonds

vēsturiskā izziņa

1940.-1985.g.

Līdz 1940.gadam Latvijas Komunistiskā partija (LKP) kā Komunistiskās Internacionāles sekcija¹ darbojās pagrīdē. 1938.g. 11.februārī notika LKP XXVI konference, kura ievēlēja LKP Centrālo Komiteju (CK), taču 1939.g. jūlijā un 1940.g. aprīlī gandrīz visus CK loceklus arestēja. Komunisti izveidoja LKP Pagaidu orgkomiteju, kura faktiski izpildīja partijas CK funkcijas.²

1940.g. jūnijā PSRS valdība iesniedza Latvijas valdībai notu, kurā pieprasīja sastādīt Latvijā jaunu valdību, kas būtu spējīga nodrošināt 1939.g. 5.oktobra Latvijas - PSRS savstarpējā palīdzības līguma ievērošanu un izvietot republikas teritorijā Sarkanās armijas papildkontingentu. Latvijas valdība pieņēma notā izvirzītās prasības, 17.jūnijā Sarkanās armijas daļas ienāca Latvijas teritorijā. 20.jūnijā tika izveidota jauna valdība ar A.Kirhenšteinu priekšgalā. Nākošajā dienā tā atbrīvoja no cietuma tur ieslodzītos LKP CK loceklus, notika CK sēde, kurā ievēlēja CK sekretariātu ar J.Kalnbērziņu kā 1.sekretāru.

¹ Skat.: Latvijas Valsts arhīva Partijas arhīva (turpmāk LVA PA) 240.fonda vēsturisko izziņu.

² Latvijas Komunistiskās partijas vēstures apcerējumi. II. 1920.-1940. - R., 1965, 363., 364., 383.lpp.; LVA PA, 101.f., 1.apr., 4.1., 45.-47.lp.

LKP sāka darboties legāli un drīz kļuva par vienīgo politisko partiju Latvijā, jo 3.jūlijā Latvijas Sociālistiskās strādnieku un zemnieku partijas CK pieņēma lēmumu par partijas likvidāciju, bet citas partijas beidza pastāvēt jau pēc 1934.gada 15.maija valsts apvērsuma. Turpmāk LKP, saglabājot dažas politiskas partijas iezīmes, strauji pārvērtās par valsts struktūras sastāvdaļu, kuras "kā visu darba ļaužu organizāciju - tiklab sabiedrisko, kā valsts - vadošā kodola" vietu fiksēja 1940.g. augustā pieņemtās LPSR konstitūcijas 98.pants. Sākot ar jūlija pirmajām dienām visus Latvijas valdības lēmumus vispirms pieņēma LKP CK, un Ministru kabinets tikai tos akceptēja.³ (Pēc Latvijas aneksijas un iekļaušanas PSRS sastāvā atiecībā uz svarīgākajiem lēmumiem šāda kārtība faktiski turpinājās. Nereti, īpaši saimnieciskajos jautājumos, LKP CK pieņēma kopīgus lēmumus ar LPSR Tautas komisāru (vēlāk - Ministru) padomi.)

Taču LKP, tās vadības patstāvība bija stingri ierobežota. Vēl LKP esot formāli patstāvīgai, tās politisko kursu noteica Vissavienības Komunistiskās (bolševiku) partijas (VK(b)P) vadība. LKP CK darbība bija orientēta uz Maskavā pieņemto lēmumu izpildi.

Atbilstoši jaunajiem apstākļiem, strauji sāka veidoties LKP CK struktūra, līdzīga VK(b)P CK aparāta struktūrai.

Darbības pirmajās dienās LKP CK aparātā strādāja 15 cilvēki.⁴ 30.jūnijā LKP CK sēdes protokolā minētas 7 CK nodalas:

³ Gore I., Stranga A. Latvijas neatkarības mijkrēslis: okupācija. 1939.gada septembris - 1940.gada jūlijs. - R., 1992, 198.lpp.

⁴ LVA PA-101.f., 1.apr., 56.1., 3.lp.

- partijas organizatoriskā darba,
- propagandas un agitācijas,
- preses,
- rūpniecības,
- lauksaimniecības,
- militārā,
- darbam sieviešu vidū.

Faktiski šai laikā gan darbojās vēl tikai divas nodalas:

- propagandas un agitācijas,
- lauksaimniecības.

Pārējās vēl bija jāveido.⁵ 30.jūnijā pie CK tika arī radīta LKP biedru lietu kārtošanas komisija, kas izlēma jautājumus par piederības pie LKP atzišanu.⁶ Jūlija beigās - augusta sākumā tika veikta visu komunistu uzskaitē.⁷

LKP, tās CK darbinieki pēc t.s. Tautas Saeimas vēlēšanām, Saeimas 21.jūlija lēmumiem par padomju varas nodibināšanu Latvijā un tās iestāšanos PSRS sastāvā, šīs inkorporācijas noformēšanas 1940.g. 5.augustā PSRS Augstākās padomes VII sesijā, pildot YK(b)P CK nostādnes, aktīvi piedalījās Latvijas privātās rūpniecības, tirdzniecības nacionalizācijā, zemes reformas īstenošanā, visas sabiedriskās dzīves pārveidē, kursa uz sociālisma celtniecību Latvijā realizācijā. Tās gaitā tika lietotas staljiniskā terora metodes - neuzticamo personu aresti, deportā-

⁵ LVA, PA-101.f., 1.apr., 7.1., 3.-8., 11.1p.

⁶ Latvijas Komunistiskās partijas vēstures apcerējumi. II... 402.1pp.; LVA PA-101.f., 1.apr., 7.1., 6.1p.

⁷ Крынкина А., Литвиненко А., Бондарев П. Развитие и совершенствование организационной структуры Компартии Латвии. — Рига, 1984, с.23.

cijas, arī fiziska izrēķināšanās.

Savas legālās darbības sākumā LKP CK saglabāja vēl pagrīdes laika partijas organizāciju struktūru, bet jau jūlijā notika pirmā lielākā partijas aparāta reorganizācija LKP Rīgas organizācijā, augstā LKP CK nolēma agrāk pastāvējušās partijas apgabala komitejas aizstāt ar aprīķa komitejām.

15.augustā LKP CK aparātā jau reali darbojās nodalas:

- propagandas un agitācijas,
- lauksaimniecības,
- preses,
- arodbiedrību darba,
- darbam sieviešu vidū, kā arī Lietu pārvalde.⁸

1940.g. oktobrī LKP tika iekļauta VK(b)P sastāvā. Pagrīdes stāžs, tātad piederība LKP līdz 1940.g. jūnijam, tika atzīta 967 cilvēkiem.⁹ LKP vadošo iestāžu, arī CK, struktūru unificēja pēc VK(b)P parauga. LKP CK sekretariāta vietā izveidoja LKP CK biroju 7 cilvēku sastāvā. 25.novembrī VK(b)P CK orgbirojs noteica, ka LK(b)P šatos jābūt 45 atbildīgajiem darbiniekiem. LK(b)P CK aparātā bija paredzētas sekojošas nodalas:

- kadru,
- propagandas un agitācijas,
- organizācijas-instruktoru (orginstruktoru),
- lauksaimniecības,
- militārā,

⁸ LVA, PA-101.f., 1.apr., 4.l., 47.lp.

⁹ Коммунистическая партия Латвии в цифрах. 1904-1983 гг. — Рига, 1984, с.44.

- rūpniecības un transporta,
- skolu.

Bez tam pastāvēja vēl divas struktūrvienības - finansu un saimniecības un sevišķais sektors.¹⁰ (Otrais nodrošināja LK(b)P CK slepenos sakarus ar citām iestādēm.)

Faktiski LK(b)P aparāta organizēšanā izpaudās divas dažādas pieejas, divi dažādi principi - funkcionālais un nozaru. Propagandas un agitācijas, orginstruktoru, kadru nodalas bija veidotas atbilstoši partijas darba funkcijām (organizatoriskā, ideologiskā darba), pārējās - atbilstoši sabiedrības dzīves svarīgākajām jomām (valsts aizsardzība, izglītība) un ražošanas nozarēm.

1940.g. 17.-19.decembrī - gandrīz 9 gadus pēc LKP VIII kongresa (1931.g. 7.janvāri - 6.februāri) - notika LK(b)P IX kongress; 21.decembrī - Centrālās komitejas plēnums, kurš partijas tekošā darba vadībai ievēlēja CK biroju un sekretariātu.¹¹ 1941.g. 1.janvāri LK(b)P rindās bija 1597 partijas biedri un 1201 partijas biedra kandidāts.¹² Palielinājās arī LK(b)P CK darbinieku skaits. 1941.gada pavasarī CK aparātā strādāja 72 atbildīgie darbinieki. Izmaiņas notika arī CK aparāta struktūrā un 1941.g. maijā LK(b)P CK bija jau 14 struktūrvienības:

- propagandas un agitācijas nodaļa,
- orginstruktoru nodaļa,
- rūpniecības nodaļa,
- transporta nodaļa,

¹⁰ LVA, PA-101.f., 2.apr., 361.1., 10.1p.

¹¹ Turpat, 101.f., 1.apr., 1.1., 373.-379.1p.; 5.1., 3.1p.

¹² КП Латвии в цифрах..., с.46.

- lauksaimniecības nodala,
- kadru nodala,
- finansu-saimniecības nodala,
- militārā nodala,
- celtniecības un celtniecības materiālu nodala,
- padomju tirdzniecības nodala,
- skolu nodala,
- nodala darbam sieviešu vidū,
- sevišķais sektors,
- Lietu pārvalde.¹³

Atzīmējams, ka LK(b)P CK strādāja 58 no citām PSRS republikām un apgabaliem atsūtīti cilvēki.¹⁴

Pēc 1941.g. 22.jūnija, kad Vācijas karaspēks iebruka Padomju Savienībā, LK(b)P un tās CK vajadzēja pārkārtot darbību, pielīgojot to kara apstākļiem. LK(b)P CK darbinieki evakuējās uz PSRS vidieni. Tur LK(b)P CK darbojās ar ievērojami samazinātu darbinieku skaitu. 1943.g. vidū LK(b)P CK aparātā palikatikai 11 atbildīgie darbinieki¹⁵, kuri rūpējās gan par politisko un ideologisko darbu komunistu un citu Latviju atstājušo iedzīvotāju vidū, viņu iesaistīšanu Sarkana jā armijā, saimnieciskajā darbā aizmugurē, gan partizānu un pagrīdnieku cīņas veicināšanu vācu okupētajā Latvijā, gan par partijas, padomju un saimniecisko kadru sagatavošanu darbam Latvijā. Sarkanajai armijai tuvojoties Latvijas teritorijai, LK(b)P CK aparāta darbinieku skaits atkal palielinājās.

¹³ LVA, PA-101.f., 1.apr., 22.1., 25.-49.lp.

¹⁴ Turpat, 5.apr., 1.1., 15.lp.

¹⁵ Turpat, 6.apr., 28.1., 3.lp.

1944.gada sākumā LK(b)P CK bija izveidotas 10 nodaļas:

- propagandas un agitācijas,
- orgininstruktoru,
- kadru,
- rūpniecības,
- transporta,
- lauksaimniecības,
- celtniecības un celtniecības materiālu,
- padomju tirdzniecības,
- skolu,
- militārā.

Bez tam pastāvēja partijas kolēgija (nodarbojās ar partijas biedru personāllietu pārbaudi un apelāciju izskatīšanu), finansu-saimniecības sektors un sevišķais sektors. 1944.g. jūnijā LK(b)P CK ierosināja VK(b)P CK izveidot jaunas LK(b)P CK nodaļas, pārgrupēt darbiniekus pastāvošajās kadru, propagandas un agitācijas nodaļas, piešķirt jaunas štatu vietas.¹⁶ VK(b)P CK izmaiņām piekrita. 1944.g. septembrī LK(b)P CK strādāja 79 atbildīgie darbinieki, trūkua vēl 27 darbinieku.¹⁷

1944.g. jūlijā LK(b)P CK darbinieki partijas un padomju darbinieku operatīvo grupu sastāvā ieradās Sarkanās armijas ieņemtajā Ludzā. Septembra sākumā LK(b)P CK un LPSR valdība pārbrauca uz Daugavpili, bet oktobrī - uz Rīgu.

1944.g. novembrī ar Latvijas pārvaldi saistīto jautājumu izlemšanai VK(b)P CK Politbirojs radīja īpašu pagaidu iestādi - VK(b)P CK Latvijas biroju (pastāvēja līdz 1947.g. martam).

¹⁶ LVA, PA-101.f., 6.apr., 4.l., 46.lp.

¹⁷ Turpat, 1.l., 21.lp.

Tajā ietilpa arī LKP CK pirmais sekretārs un LPSR Tautas komisāru padomes priekšsēdētājs un biroja lēmumi bija obligāti
LK(b)P Centrālajai komitejai.¹⁸

LK(b)P CK aparātā radīja jaunas nodalas¹⁹ un 1944.g. decembrī LK(b)P CK pastāvēja sekojošas struktūrvienības:

- propagandas un agitācijas,
- orginstruktoru,
- kadru,
- rūpniecības,
- mežrūpniecības un vietējā kurināmā rūpniecības,
- celtniecības un celtniecības materiālu rūpniecības,
- tirdzniecības un sabiedriskās ēdināšanas,
- transporta,
- lauksaimniecības,
- lopkopības,
- militārā,
- skolu nodalas, kā arī finansu-saimnieciskais sektors,

sevišķais sektors un partijas kolēģija.²⁰

1945.g. 1.janvāri LK(b)P CK aparātā bija 100 atbildīgie darbinieki.²¹ Kara beigās LK(b)P CK šatu vienību skaits palielinājās līdz 135, taču reāli strādāja 111 darbinieki.²² Vācu okupācijas laikā nodibināto nelegālo LK(b)P organizāciju

¹⁸ Крынкина А., Литвиненко А., Бондарев П. Развитие..., с.79.

¹⁹ LVA, PA-101.f., 3.apr., 13.1., 69., 71.lp.

²⁰ Крынкина А., Литвиненко А., Бондарев П. Развитие..., с.78.

²¹ LVA, PA-101.f., 6.apr., 28.1., 43.lp.

²² Turpat, 8.apr., 2.1., 46.lp.

un komiteju vietā atjaunojās legāla partijas organizāciju darbība. 1945.g. jūnija sākumā LK(b)P rindās bija 6191 komunists. Apmēram 40 % no viņiem partijā bija iestājušies kara laikā.²³

Pēckara apstākļos LK(b)P koncentrēja pūlinus karā cietušās Latvijas tautsaimniecības atjaunošanai un tālākai attīstībai. Valdošā komunistiskā ideologija noteica, ka šai attīstībai jānorit sociālisma celtniecības virzienā, pirmkārt jārūpējas par paātrinātu smagās rūpniecības attīstību, lauksaimniecības kolektivizāciju, republikas iedzīvotāju komunistisku idejiski-politisko audzināšanu. VK(b)P staliniskā vadība prasīja, lai PSRS anektētajās teritorijās šī sociālisma celtniečība noritētu, kopējot citos PSRS novados agrāk iedibināto staliniskajam režīmam raksturīgo "tautas ienaidnieku" meklēšanu, mākslīgu "šķiru cīņas" saasināšanu, "kulaku kā šķiras likvidāciju", jebkuru plurālisma iedīgļu apspiešanu idejiski-politiskajā jomā. LK(b)P pildīja Maskavas norādījumus, organizēja nacionālās pretošanās kustības dalībnieku vajāšanas, Latvijas iedzīvotāju deportāciju 1949.g. 25.martā, hipertrofētu, ekonomiski nepamatotu smagās rūpniecības attīstību, lauksaimniecības kolektivizāciju Latvijā. Valsts sektors tautsaimniecībā kļuva par valdošo, nosakot republikas ekonomiskās attīstības pamatvirzību.

Pēckara periodā strauji palielinājās LK(b)P biedru skaits, 1948.g. 1.janvārī LK(b)P bija 28 663 komunisti.²⁴ LK(b)P CK nodalās mainījās sektorū, darbinieku skaits.²⁵

²³ КП Латвии в цифрах..., с. 9, 53.

²⁴ КП Латвии в цифрах..., с. 64.

25 Крынкина А., Литвиненко А., Бондарев П. Развитие..., с. 85-92.

1948.g. novembrī saskaņā ar VK(b)P CK norādījumiem par partijas aparāta jaunas struktūras noteikšanu LK(b)P CK birojs pieņēma lēnumu par CK aparāta reorganizāciju. Nodalām uzdeva gādāt par kadru atlasi un izmantošanu savā nozarē, atiecīgi likvidējot kadru nodalu, tajā pastāvējušais kadru uz-

jaunatnes orgānu nodalu. Tirdzniecības un sabiedriskās ēdināšanas nodalas vietā izveidoja plānu-finansu-tirdzniecības nodalu.

²⁶ LK(b)P CK aparātā turpmāk funkcionēja 8 nodalas:

- partijas, arodbiedrību un komjaunatnes orgānu,
- propagandas un agitācijas,
- smagās rūpniecības,
- vieglās rūpniecības,
- transporta,
- lauksaimniecības,
- administratīvā,
- plānošanas-finansu-tirdzniecības.

Reorganizācija ļāva uz laiku samazināt CK atbildīgo darbinieku skaitu. 1949.g. 1.janvāri to bija 72 % no viņu skaita 1946.gadā.²⁸ Tomēr drīzumā CK darbinieku skaits atkal palielinājās.

Tikai 1949.g. janvāri - astoņus gadus pēc iepriekšējā - IX LK(b)P kongresa notika pirmais pēckara perioda - LK(b)P X kongress. Pārtraukums vēlreiz apliecināja, ka darbojoties

26 LVA, PA-101.f., 11.apr., 18.1., 30.1p.

27 LKP vēstures apcerējumi. III. 1940.-1959. - R., 1981, 214.1pp.

28 Крынкина А., Литвиненко А., Бондарев П. Развитие..., с.95.

LK(b)P sastāvā, LK(b)P nebija patstāvības, tās augstākās instances - kongresu lēmumiem lielā mērā piemita formāls raksturs, LK(b)P iestādes un organizācijas pēc būtības tikai izpildīja VK(b)P CK rīkojumus.

Partijas darba organizācija Latvijā tika pielīdzināta citu, t.s. "veco" PSRS republiku paraugam. Ar LPSR Augstākās padomes prezidijs dekrētu 1949.g. 31.decembrī tika likvidēti 25 aprīķi, vienlaikus likvidējot arī pagastus. Aprīķu vietā radīja 58 lauku rajonus. No 1952.g. jūlija līdz 1953.g. aprīlī jaunais Latvijas teritorija bija sadalīta apgabalos.²⁹ Jaunais teritoriālais dalījums neattaisnoja sevi, apgabalu likvidēja, laika gaitā vairākkārt mainījās rajonu skaits un robežas. LK(b)P organizatoriskā struktūra pielāgojās administratīviteritoriālajām izmaiņām.

1949.gadā tika radīta nodaļa darbam sieviešu vidū.³⁰ Atbilstoši iecerei kāpināt mašīnbūvniecības lomu republikā 1951.g. radīja īpašu mašīnbūvniecības nodaļu.³¹ Tā kā PSRS tautsaimniecības attīstības piektajā piecgadu plānā (1951.-1955.ggs.) bija paredzēts LPSR būtiski paaugstināt zivju nozveju, paplašināt esošos un celt jaunus zivju pārstrādes uzņēmumus, LK(b)P CK nodibināja zivju rūpniecības nodaļu, kura ar zināmu pārtraukumu darbojās līdz 1956.gadam.³²

Lai gan LK(b)P XI kongress 1951.g.decembrī kā svarīgāko partijas darba sasniegumu lauksaimniecībā atzina "kolhozu iekārtas uzvaru un kulaku kā šķiras likvidāciju",³³ šie lielā-

²⁹ Latvijas PSR mazā enciklopēdija. I.- R., 1967, 24.-25., 80.lpp

³⁰ LKP vēstures apcerējumi. III, 215.lpp.

³¹ LVA, PA-101.f., 14.apr., 10.1., 3.1p.

³² Крынкина А., Литвиненко А., Бондарев П. Развитие..., с.101.

³³ LKP vēstures apcerējumi. III, 230.lpp.; LVA, PA-101.f., 14.apr., 1.1., 102.1p.

koties pies piedu kārtā radītie kolhozi pārdzīvoja lielas ekonomiskas un organizatoriskas grūtības. Tāpēc LK(b)P CK lauksaimniecības nodalā radīja divus jaunus - kolhozu organizācijas un kolhozu celtniecības sektorus.³⁴ Partijas ideologiskā darba pastiprināšanai uz propagandas un agitācijas nodalas bāzes organizēja jaunas nodalas. 1951.gada beigās LK(b)P CK aparātā bija sekojošas nodalas:

- partijas, arodbiedrību un komjaunatnes orgānu,
- propagandas un agitācijas,
- zinātnes un augstskolu,
- dailliteratūras un mākslas,
- skolu,
- administratīvo orgānu,
- smagās rūpniecības,
- mašīnbūvniecības,
- vieglās rūpniecības,
- zivju rūpniecības,
- transporta,
- plānošanas-finansu-tirdzniecības,
- nodala darbam sieviešu vidū.

Bez tam LK(b)P CK aparātā pastāvēja arī sevišķais sektors, finansu-saimniecības sektors un partijas kolēgija.³⁵ 1952.g. sākumā LK(b)P CK aparātā strādāja 193 atbildīgie darbinieki.³⁶

VK(b)P XIX kongresā 1952.g. oktobrī VK(b)P pārdēvēja par Padomju Savienības Komunistisko partiju (PSKP). Attiecīgi arī LK(b)P turpmāk sauca par Latvijas Komunistisko partiju (LKP).

³⁴ Крынкина А., Литвиненко А., Бондарев П. Развитие..., с. I02.

³⁵ LVA, PA-101.f., 14.apr., 10.l., 65.-66.lp.

³⁶ Turpat, 15.apr., 21.l., 14l.lp.

1952.g. decembrī likvidēja LKP CK partiju kolēgiju, bet 1953.g. komunistu personālo lietu izskatīšanai izveidoja partijas komisiju.³⁷

Pēc J.Staļina nāves (1953.g. martā) un sevišķi pēc PSKP XX kongresa (1956.g. februārī) PSRS iezīmējās zināms pavērsiens sabiedrības dzīvē. Ražošanā sāka plašāk izmantot materiālās ieinteresētības principu, pieauga valsts izdevumi sociālajām un kultūras vajadzībām. Tika pārtraukta staļiniskā terora metožu lietošana, sākās daļējas liberalizācijas procesi kultūrā (t.s. "atkusnis"). PSKP un PSRS vadībā izpaudās tendence uz politiskai partijai neraksturīgo administratīvo, ražošanas vadības funkciju sašaurināšanu. LKP CK aparātā piecu dažādu nodalju vietā tika izveidota viena - rūpniecības un transporta nodalā. Zinātnes un augstskolu, dailliteratūras un mākslas nodalā apvienoja vienā - zinātnes un kultūras nodalā. 1953.g. maijā LKP CK bez Lietu pārvaldes, partijas komisijas un sevišķā sektora pastāvēja sekojošas nodalas:

- propagandas un agitācijas,
- partijas, arodbiedrību un komjaunatnes orgānu,
- rūpniecības un transporta,
- lauksaimniecības,
- skolu,
- administratīvo un tirdzniecības-finansu orgānu,
- zinātnes un kultūras,
- darbam sieviešu vidū.³⁸

1954.g. jūlijā, pildot PSKP CK lēmumu, partijas, arodbiedrību un komjaunatnes orgānu nodalju pārdēvēja par partijas orgānus.

³⁷ LVA, PA-101.f., 16.apr., 1.1., 82.1p.

³⁸ Крынкина А., Литвиненко А., Бондарев П. Развитие..., с.105.

nu nodalū.³⁹ 1956.gadā likvidēja nodalū darbam sieviešu vidū. Šā gada aprīlī CK aparāta darbinieku skaits bija samazinājies līdz 105 cilvēkiem.⁴⁰ 1957.gadā tika apvienotas skolu un zinātnes un kultūras nodala un 1958.gadā LKP CK aparātā bez Lietu pārvaldes, partijas komisijas, sevišķā sektora ietilpa 6 nodalas:

- propagandas un agitācijas,
- partijas orgānu,
- rūpniecības un transporta,
- lauksaimniecības,
- zinātnes, skolu un kultūras,
- administratīvo un tirdzniecības-finansu orgānu.⁴¹

Pārmaiņas sabiedrības dzīvē, iekšējās domstarpības PSKP vadībā, personu maiņa partijas un valsts augstākajos posteņos ietekmēja LKP darbību.

50.gadu otrajā pusē LKP vadībā pastāvēja domstarpības par LPSR tālākās attīstības perspektīvām. Vairāki partijas darbinieki (LKP CK biroja loceklis, LPSR Ministru padomes priekšsēdētāja vietnieks E.Berklays u.c.) iestājās par rūpniecības un lauksaimniecības attīstības disproporciju izlīdzināšanu, par iedzīvotāju skaita mehāniskā pieauguma ierobežošanu Rīgā, par latviešu valodas apgūšanas nepieciešamību partijas, padomju, arodbiedrību, komjaunatnes un saimnieciskajiem darbiniekiem. LKP CK locekļu vairākums CK plānumā 1959.g. 7. un 8.jūlijā šīs grupas (tā dēvēto nacionāl-komunistu) nostāju nosodīja. Šo uz-

³⁹ LVA, PA-101.f., 17.apr., 29.1., 11., 12.lp.

⁴⁰ Turpat, 19.apr., 10.1., 4.lp.; 22.1., 24., 25.lp.

⁴¹ Крынкина А., Литвиненко А., Бондарев П. Развитие..., с.108.

skatu paudēji zaudēja līdzšinējos amatus, E.Berklavs tika administratīvi izsūtīts. Republikā cēla lielus rūpniecības uzņēmušus, turpinājās migrācija, latviešu valodas un kultūras izstumšana no dažādām sabiedriskās dzīves jomām. Salīdzinājumā ar citām PSRS republikām Latvijas PSR ātrāk iezīmējās "atkušņa" beigas. LKP CK aparātā būtībā turpināja pastāvēt agrākajos gados iedibinātās darba metodes.⁴²

Atbilstoši PSKP CK sekretariāta 1960.g. 21.maija un 7.jūlijā lēmumiem augustā LKP CK sastāvā nodibināja celtniecības nodalju.⁴³

1962.gadā izvērsās partijas organizāciju un iestāžu darba pārkārtošana tautas saimniecības vadīšanā. Rūpnieciskās un lauksaimnieciskās ražošanas vadīšanai LKP tika radītas atsevišķas zonālās rūpnieciskās ražošanas partijas komitejas un kolhozu un padomju saimniecību ražošanas pārvalžu partijas komitejas.

Pārmaiņas skāra arī LKP CK. 1962.g. decembrī saskaņā ar PSKP CK 1962.g. novembra plēnuma lēmumu ar nolūku uzlabot tautsaimniecības vadību republikā LKP CK izveidoja atsevišķus CK birojus rūpniecības un lauksaimniecības vadīšanai.⁴⁴ Tūlit pēctam sakarā ar PSKP CK sekretariāta 1963.g. 3.janvāra lēmumu 1963.g. 22.janvārī LKP CK birojs izskatīja jautājumu par LKP vadošo orgānu, tai skaitā Centrālās komitejas, struktūru un šatiem. LKP CK bija 125 atbildīgie darbinieki.

LKP CK rūpniecības un celtniecības vadīšanas birojam pakļāvās nodalas:

⁴² LVA, PA-101.f., 24.apr., 83.1., 15.-55.lp.

⁴³ Turpat, 23.apr., 32.1., 194.lp.

⁴⁴ Turpat, 25.apr., 26.1., 5.lp.

- partijas orgānu,
- ideologiskā,
- rūpniecības un transporta,
- celtniecības,
- vieglās, pārtikas rūpniecības un tirdzniecības.

LKP CK lauksaimniecības vadīšanas birojam pakļāvās nodalas:

- partijas orgānu,
- ideologiskā,
- lauksaimniecības,
- lauksaimniecības izejvielu pārstrādes rūpniecības un tirdzniecības.

LKP CK prezīdija vadībā darbojās:

- administratīvo orgānu nodaļa,
- partijas komisija,
- sevišķais sektors,
- lietu pārvalde.⁴⁵

Tādejādi agrākā LKP CK biroja vietā darbojās 3 iestādes - LKP CK prezīdijs un divi - rūpniecības un celtniecības un lauksaimniecības vadīšanas biroji. Pastāvēja divas partijas orgānu un ideologiskās nodalas, katra sava CK biroja pakļautībā.

Jau pēc pāris mēnešiem kļuva skaidrs, ka divas CK partijas orgānu un ideologiskās nodalas nespēj sekmīgi koordinēt partijas iestāžu darbību un tāpēc saskaņā ar PSKP CK 1963.g. 25.marta lēmumu tās apvienoja un pakļāva LKP CK prezīdijam. Nodalas pastāvēja apakšnodalas attiecīgā darba vadībai rūpniecības un celtniecības, kā arī lauksaimniecības jomās.⁴⁶

⁴⁵ LVA, PA-101.f., 26.apr., 27.1., 257., 296., 299.1pp.

⁴⁶ Turpat, 31.1., 38., 65.-66.1p.

1964.g. novembrī PSKP CK plēnums pieņem lēmumu atgriezties pie partijas organizāciju un vadošo iestāžu uzbūves pēc teritoriālā principa. Zonālās rūpnieciskās ražošanas un kolhozu un padomju saimniecību ražošanas pārvalžu partijas komitejas likvidēja.⁴⁷ Ari abus atsevišķos - rūpniecības un celtniecības un - lauksaimniecības vadīšanas birojus likvidēja, visas CK nodaļas pakļāva tieši LKP CK prezīdijam un sekretariātam; vieglās, pārtikas rūpniecības un tirdzniecības nodaļu kopā ar lauksaimniecības izejvielu pārstrādes rūpniecības un tirdzniecības nodaļu reorganizēja par vieglās un pārtikas rūpniecības nodaļu un tirdzniecības un sadzīves pakalpojumu nodaļu. Pēc tam LKP CK bija sekojošās struktūrvienības:

- partijas orgānu,
- propagandas un agitācijas,
- zinātnes un kultūras,
- administratīvo orgānu,
- rūpniecības un transporta,
- vieglās un pārtikas rūpniecības,
- tirdzniecības un sadzīves pakalpojumu,
- celtniecības,
- lauksaimniecības nodaļas, kā arī
- sevišķais sektors,
- partijas komisija,
- Lietu pārvalde.⁴⁸

Šī pati struktūra ar nelielām izmaiņām (partijas orgānu nodaļu pārdēvēja par partijas organizatoriskā darba nodaļu,

⁴⁷ LVA, PA-101.f., 27.apr., 48.l., 279.-283.lp.

⁴⁸ Turpat, 28.apr., 48.l., 279.-283.lp.

bet celtniecības nodaļu par celtniecības un pilsētu saimniecības nodaļu) saglabājās arī pēc LKP XX kongresa 1966.g. martā.⁴⁹

Turpmākajos gados republikā tika sasniegts produkcijas ražošanas ievērojams kvantitatīvs pieaugums, taču izstrādājumu kvalitāte atpalika no analogiem Rietumu paraugiem. Neefektīvās saimniekošanas metodes veda pie kapitālieguldījumu atdeves samazināšanās.

Attīstījās metālapstrāde, mašīnbūve, elektrotehniskā, ķīmiskā rūpniecība, taču šī attīstība pārsvarā bija ekstensīva, norisa ar neracionālām metodēm. Mēginājums 60.gadu otrajā pusē visas PSRS mērogā veikt saimnieciskas reformas nesa tikai daļējus panākumus. 70.gadu otrajā pusē un 80.gadu sākumā rūpnieciskajā ražošanā valdīja stagnācija. Latvijā, tāpat kā visā PSRS, ražošanas līmenis atpalika no jaunāko zinātnes sasniegumu prasībām.

Arī lauksaimniecībā veiktie pasākumi, Komunistiskās partijas aparāta realizējamās kampaņas (lauku iedzīvotāju pārvietošana no viensētām uz ciematiem 60.gadu beigās, 70.gados, cūku audzēšanas kompleksu masveida celtniecība 80.gadu sākumā) nedeva cerētos rezultātus. Sekojot PSKP kongresu, CK plēnumu nospraustajam kursam, LKP veicināja saimniecību specializāciju, kooperāciju, agrorūpnieciskās integrācijas attīstību. Tomēr ražošanas organizācijai vēl joprojām balstoties lielākoties uz administratīvo komandu metožu pielietošanu, sasniegumi bija ierobežoti.

Strādnieku, kolhoznieku, inteligences nominālie ienākumi ievērojami pieauga, taču auga arī dzīves dūrdzība, attīstījās

49

LVA, PA-1Cl.f., 29.apr., 11.1., 5.-7.lp.

slēptā inflācija, no veikalu plauktiem izzuda lētās preces, lielāks kļuva deficitā preču klāsts.

LKP nevarēja izmainīt šādu attīstības gaitu. Pārkārtojumi LKP aparātā, arī CK struktūrā, nespēja būtiski mainīt partijas vadības stilu un metodes, radikāli uzlabot situāciju republikā. Pieņemtajiem lēmumiem, uz to pamata veiktajiem pasākumiem bija tikai išlaicīgs efekts. Nelīdzēja arī komunistu skaita pieaugums republikā. Nekādi neizdevās ^{būtiski} uzlabot pamatnācijas - latviešu īpatsvara rādītāju LKP rindās. 1963.g. 1.janvārī LKP bija 81.986 partijas biedri un kandidāti, no viņiem tikai 30.308 (37 %) bija latvieši, toties krievu bija 37.628 (45,9 %).⁵⁰ Pēc 20 gadiem 1983.g. 1.janvārī LKP rindās bija 167.467 biedri un kandidāti, no tiem 66.597 (39,8 %) latvieši un 72.645 (43,4 %) krievi.⁵¹

Ja no 40 gadu otrās puses līdz 60.gadu pirmajai pusei norisa visai biežas partijas aparāta, arī LK(b)P - LKP CK aparāta "pārpurināšanas", tā struktūras izmaiņas, tad no 60.gadu otrās puses līdz t.s. "pārbūves" sākumam 1985.gadā izmaiņas struktūrā notika daudz retāk.

1966.g. augustā ar LKP CK biroja (tas atkal tika radīts CK prezīdija vietā) lēmumu CK sevišķo sektoru pārveidoja par vispārējo nodalju.⁵² 1969.g. martā saskaņā ar PSKP CK lēmumu zinātnes un kultūras nodalas literatūras un mākslas sektora vietā LKP CK birojs izveidoja kultūras nodalju, pārdēvējot agrāko zinātnes un kultūras nodalju par zinātnes un mācību iestāžu

⁵⁰ LVA, PA-101.f., 25.apr., 182.l., 10.lp.

⁵¹ Turpat, 51.apr., 24.l., 66.lp.

⁵² Turpat, 29.apr., 35.l., 91.lp.

nodaļu.⁵³ 1971.g. rudenī organizēja LKP CK ārzemju sakaru nodaļu.⁵⁴ 1980.g. aprīlī LKP CK rūpniecības un transporta nodaļu pārveidoja par rūpniecības nodaļu un radīja īpašu transporta un sakaru nodaļu.⁵⁵ 1983.g. jūlijā LKP CK radīja ekonomisko nodaļu; lauksaimniecības, vieglās u pārtikas rūpniecības nodaļas reorganizēja par:

- lauksaimniecības un pārtikas rūpniecības,
- vieglās rūpniecības un tautas patēriņa preču nodaļam.⁵⁶

Ar PSKP CK 1985.g. aprīļa plēnumu sākās "pārbūves" kursa realizācija uz valsts sociāli-ekonomiskās attīstības paātrināšanu, kvalitatīvām izmaiņām sabiedrības dzīvē, pilnveidojot sociālismu. Procesu ievadīja atklātības pieaugums masu informācijas līdzekļos.

Ja "pārbūves" sākumā LKP CK aparāts turpināja strādāt ierastajā ritmā, uz "pārbūves" pasludināšanu reagējot kā uz kārtējo no augšas vadīto reformu mēginājumu, tad pakāpeniski sākusies plašā masu kustība veda arī pie būtiskām izmaiņām LKP CK aparāta darbībā.

⁵³ LVA, PA-101.f., 33.apr., 35.l., 3.lp.

⁵⁴ Turpat, 35.apr., 36.l., 4.lp.

⁵⁵ Turpat, 45.apr., 12.l., 19.lp.

⁵⁶ Turpat, 51.apr., 11.l., 34.-35.lp.